

re ulova ribe i drugo. Isti autor potpisuje i rad *Obrt i trgovina Ista i Škarde (735-750)*, u kojemu se navode vodeće obrtničke djelatnosti i njihovi nositelji (proizvodnja brašna, drvenog ugljena, zidarstvo, kovački i stolarski obrt, obrti vezani uz ribarstvo i pomorstvo i drugo) te opisuje trgovačka djelatnost na otoku. U završnome članku ove cjeline J. Faričić i Doris Mikuličić u prilogu *Turizam – jezgra suvremene ekonomske aktivnosti na Istu i Škardi (751-766)* ukazuju na važnost ove gospodarske grane za suvremeni razvoj ovih otoka.

U cjelini *Kulturna baština* sadržana su četiri rada. *Čakavština Ista i Škarde* tema je rada u kojemu sa jezikoslovnog motrišta Josip Lisac analizira govor stanovnika navedenih otoka (771-778). Toponomastičkom baštinom bavi se Ante Jurić (*Toponimija Ista i Škarde, 779-808*), dok je u fokusu istraživanja Jasenke Lulić Štorić *Tradicijska nošnja otoka Ista kao pokazatelj odnosa između muškarca i žene (809-816)*. Završni rad ove cjeline potpisuju Kornelija Kuvač-Levačić i Patrick Levačić, a tema su išćunske priče o štrigama, morama i vukodlacima kao dio bogate etnološke baštine Dalmacije (*Čudnovate priče otoka Ista – o štrigi Konstanti, mori, spudgulcu i mudukljuaku: prilog proučavanju usmene tradicije i vjerovanja otoka Ista, 817-822*).

Završna cjelina knjige (*Budućnost otoka kroz prostorno planiranje*) sadrži tekst Vladimira Mattionija i Nives Kozulić *Otoci Ist i Škarda u urbanističkim planovima (827-848)*. Na kraju knjige nalaze se sažeci svih radova na engleskome jeziku (849-873).

Gotovo 900 stranica i više stotina foto-priloga, statističkih pregleda i grafikona u monografiji o otocima Ist i Škarda izniman je, impresivan izdavački poduhvat koji posvjedočuje da se i o malim, pomalo zaboravljenim lokalnim sredinama, može napisati pregršt sjajnih znanstvenih priloga iz različitih disciplina. Zadivljujuća je količina vrlo raznolikih podataka koji su ovdje sustavno predstavljani: od detaljne raščlambe otočke vegetacije, preko pregleda posjedovnih odnosa, imena učitelja, obrtnika, trgovaca, svećenika, pomoraca i ribara kroz stoljeća, pa sve do rodoslovnih stabala svake pojedine obitelji. Djelo je stoga, osim nemjerljive vrijednosti za zavičajnu povijest, vrlo dragocjen i uporabljiv model kako pristupiti i realizirati do konačne izvedbe (monografskog djela) sveobuhvatno istraživanje pojedinih mikroregija. Također, poznajući osvjedočenu radnu energiju glavnog urednika Josipa Faričića, za vjerovati je da ćemo uskoro imati prilike prikazom predstaviti još pokoje monografsko djelo posvećeno zadarskim otocima.

Lovorka Čoralić

Sveti Ivan Zelina – povijest i kultura. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa, ur. Ante Gulin, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti i Grad Sveti Ivan Zelina, Zagreb – Sv. Ivan Zelina 2010., 366 str.

Zbornik radova s istoimenog znanstvenog skupa *Sveti Ivan Zelina – povijest i kultura* održanog 30. studenog i 1. prosinca 2006. obuhvaća 15 radova znanstvenika različitih zvanja, od povjesničara, arheologa, povjesničara umjetnosti, jezikoslovaca i etnografa, pa sve do medicinara, pravnika i arhitekata koji su iz svoje domene iznijeli različite, dosad u velikoj mjeri nepoznate spoznaje iz povijesti grada Sv. Ivana Zeline. Skup je održan na inicijativu grada Sv. Ivana Zeline, a u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i njezina Odsjeka za povijesne i društvene znanosti. Sudjelovalo je 17 izlagača od kojih je 13 radova objavljeno, a zbornik sadrži i radove autora Ladislava Dobrice i Arijane Kolak Bošnjak koji nisu sudjelovali

na skupu, ali su naknadno predali radovi za objavljivanje. Glavni urednik zbornika bio je Ante Gulin, koji je i autor predgovora (5-6). Tematski je zbornik strukturalno podijeljen na četiri cjeline te sadrži teme vezane uz *Arheologiju i povijest umjetnosti* (7-67), *Povijest* (69-240), *Zaslužne Zelinčane i gospodarsku slogu* (241-318) i *Jezikoslovlje* (319-264). Potrebno je naglasiti da je ovaj zbornik druga knjiga koju su zajednički objavili HAZU i grad Sv. Ivana Zelina, a tiče se povijesti i kulture svetozelinskoga kraja. Tako ovaj zbornik predstavlja savršenu nadopunu prvom takvom zborniku objavljenom pod naslovom *Sveti Ivan Zelina i zelinski kraj u prošlosti* (Zagreb – Sv. Ivan Zelina, 2003.), te zaokružuje cjelinu o gradu Sv. Ivanu Zelini gledanu s različitih aspekata.

Prvi rad u zborniku *Fragment romaničke skulpture u Muzeju Svetog Ivana Zeline* (7-14) rad je Vladimira P. Grossa i Vjekoslava Jukića u kojemu autori iznose važne povijesne podatke o crkvi sv. Ivana Krstitelja te obrađuju temu kamene životinjske glavice koja se danas čuva u Muzeju Sv. Ivana Zeline. Važnost navedene župne crkve, koja se prvi puta spominje u 14. stoljeću u popisu župa Zagrebačke biskupije Ivana Arhiđakona Goričkog, očituje se u njezinom strateškom položaju iz čega proizlazi da se današnja crkva nalazi na mjestu stare srednjovjekovne crkve. Autori zbog navedenog pretpostavljaju da je fragment romaničke skulpture, odnosno kamena životinjska glavica, dio lunete s prikazom Jaganjca Božjeg na portalu koji se nalazio na spomenutoj župnoj crkvi. Komparacijom sličnog materijala iz Mađarske navedeni fragment datiran je oko 1200. godine te je važan jer potvrđuje postojanje sustavne kiparske produkcije na području kontinentalne Hrvatske u srednjem vijeku.

Zorislav Horvat u radu *Neki kameni ulomci iz Muzeja Svetog Ivana Zeline (vjerojatno s burga Zeline)* obradio je temu kamenih ulomaka za koje se pretpostavlja da potječu sa Zelingrada (15-36). Tu se u prvom redu radi o dijelovima kamenih dovratnika i doprozornika iz 16. stoljeća, koji se danas čuvaju u spremištu Muzeja Svetog Ivana Zeline. Autor je rad podijelio u nekoliko poglavlja koja obrađuju temu dovratnika i opisa pojedinih ulomaka, zatim temu ulomaka prozora, te ulomaka polustupova nekog svoda koji najvjerojatnije potječu s obližnje kapele Sv. Kuzme i Damjana u neposrednoj blizini Zelingrada. Osim navedenog, autor donosi i prikaz tipičnih vrata profane namjene iz razdoblja oko 1500. godine, zatim tzv. "čeških prozora" s kamenim šprljcima dosta bogate profilacije, te daje kratak pregled povijesnih podataka o Zelingradu i pregled dosadašnjih događanja i radova na burgu.

Cisterna za vodu na srednjovjekovnom Zelingradu (37-58) rad je Romane Mačković, u kojem autorica donosi kratak pregled povijesti i izgleda srednjovjekovnoga burga Zelingrada koji se nalazi oko 5 km zapadno od grada Svetog Ivana Zeline, te daje pregled istraživanja od 1954. godine pa do današnjih dana. U sklopu toga obradila je temu cisterne za vodu koja je pronađena u Zelingradu prilikom arheoloških istraživanja započetih 1962. godine. Osim što je objasnila na kojemu je principu funkcionirala cisterna te kako je izgledala, autorica nam predstavlja i predmete koji su nađeni u njoj. Također, zahvaljujući pronađenom arheološkom materijalu, zaključuje da je cisterna bila u upotrebi od sredine 16. stoljeća.

Luka Bekić autor je rada *Rezultati istraživanja i obnove utvrde Čanjevo na Kalničkom gorju 2006. godine* (59-67), koji je ujedno i posljednji rad u zborniku koji se bavi arheologijom i povijesti umjetnosti. U njemu autor donosi pregled povijesti sela Čanjeva stavljajući naglasak na utvrdi koja je bila izgrađena vjerojatno tijekom 15. stoljeća, kada je bila u vlasništvu obitelji Špirančić. U 16. stoljeću utvrda je bila proširena i obnovljena zahvaljujući obitelji Praškoci, koja ju je preuzela, a zbog prodiranja Osmanlija koji su sve češće provaljivali i pljačkali kal-

nički kraj. Od 17. stoljeća utvrda se više ne spominje u povijesnim izvorima, dok zahvaljujući arheološkim nalazištima autor zaključuje da je tijekom 18. stoljeća utvrda konačno napuštena. Isto tako ističe važnost arheoloških istraživanja i obnove utvrde Čanjevo zbog očuvanja hrvatske kulturne baštine, kao i zbog razvoja turizma u kalničkom kraju.

Obradu povijesnih tema u zborniku započinje Mirela Slukan Altić s radom *Kartografski izvori za povijest Sv. Ivana Zeline (69-98)*. U njemu autorica komparacijom kartografskih izvora iz 16., 17. i 18. stoljeća te oslanjajući se na katastarske izvore analizira razvojne promjene koje su se događale pod utjecajem građanskog sloja stanovništva, zahvaljujući kome Sv. Ivan Zelina postaje snažan obrtničko-trgovački centar na prostoru sjeverozapadne Hrvatske. Oslanjajući se na izvornu arhivsku građu, odnosno na kartografske izvore, autorica je njihovom kronološkom analizom prikazala urbanu povijest Sv. Ivana Zeline od 16. pa sve do 20. stoljeća. Zahvaljujući katastarskim izvorima, u radu se prikazuju i popisi vlasnika zelinskih kuća za 1861., 1888. i za 1908. godinu.

Hrvoje Kekez je obradio heraldičku temu u radu *Grbovnice i grbovi plemstva zelinskoga kraja (99-154)*. U njemu je dao preciznu analizu 23 grba i grbovnice plemstva zelinskog kraja i okolice koji su nastali u razdoblju od sredine 14. pa do sredine 19. stoljeća, a koji su predstavljali oznaku identiteta pojedinaca i njihovih obitelji. Autor je proučio sve segmente koje ti grbovi sadržavaju, dao je analizu dijelova grba, boja i likova na njima te je istražio poštuju li heraldička pravila. Osim navedenog, autor donosi i diplomatičku analizu grbovnica, stavljajući naglasak na strukturu latinskog teksta i na pravo dodjeljivanja grbova plemstvu, na koliko se osoba grbovnice odnose, te kako je to utjecalo na njihove međusobne odnose. Rad je značajan i zbog toga što sadrži fotografije originalnih grbovnica ili pak reprodukcije grbova.

Idući rad u zborniku je *Istraga zakonitosti plemstva okruga Zelina i Moravče u vrijeme hrvatskoga kraljevskog vijeća 1770.-1774.* (155-200) Ladislava Dobrice, u kojem se opisuju okolnosti, tijek i završetak istrage koju je provela Zagrebačka županija po naredbi Marije Terezije 1770. godine. U radu se navode plemićke obitelji koje su živjele u okruzima Zelina i Moravče, te se prikazuju one koje nisu imale poteškoća pri dokazivanju svoga plemstva i s druge strane one obitelji čije je plemstvo nakon istrage postalo upitno. Na temelju iznesenih podataka autor je utvrdio broj plemića grbovnjaka i plemića jednoselaca na navedenom području, te je na kraju rada u prilogima donio prijepise popisa plemića u obrađenim okruzima, koji su nastali u vrijeme istrage plemstva, a iz kojih se može zaključiti kako je u tim okruzima živjelo više darovno negoli grbovno plemstvo.

Isprave 18. stoljeća iz Zbirke obitelji Domjanić u Muzeju Svetog Ivana Zeline rad je Maje Katušić u kojemu je autorica prikazala najvažnije i najzanimljivije isprave iz navedene zbirke (201-212). Osim što je iznijela osnovne podatke o pojedinim pripadnicima obitelji Domjanić iz 18. stoljeća, naglasak je stavila na prikaz bogate i raznolike zbirke te obitelji.

O hodočašćima i ozdravljenjima Zelinčana u Mariju Bistricu pisala je Valentina Petric Klaužer u radu *Čudesna ozdravljenja Zelinčana pri Majci Božjoj Bistričkoj. Prilog proučavanju fenomena pobožnosti i hodočašćenja Hrvata u 17. i 18. stoljeću* (213-223). Na temelju dokumenata zapisanih u prvoj knjizi bistričkih čudesa *Liber miraculorum* i molitvenika *Kinch oszebuini Szlavnoga Orszaga* bistričkog kapelana Petra Berkea iz 1775. godine, autorica je dala kronološki pregled, te oblike pobožnosti i čudesna ozdravljenja hodočasnika iz Svetog Ivana Zeline u Mariju Bistricu do kraja 17. pa do sredine 18. stoljeća.

Posljednji rad ove cjeline u zborniku je rad *Iz povijesti Sv. Ivana Zeline 1840.-ih godina (225-240)* Arijane Kolak Bošnjak. U njemu se prikazuje utjecaj zelinskog plemstva u političkom životu 40-ih godina 19. stoljeća te njihova kolebanja oko političke podrške mađaronima ili ilircima. U kontekstu toga autorica je prikazala događaje u zelinskom kraju 1842. godine, zatim je opisala ulogu zelinskoga seljačkog plemstva na restauraciji Zagrebačke županije iste godine, sudjelovanje zelinskih plemića u događajima oko izbora saborskih poslanika i zasjedanja skupštine Zagrebačke županije 1843. godine te nereda koji su uslijedili na županijskoj skupštini 9. prosinca 1843., kao i ulogu zelinskog plemstva u njima. Osim toga, opisala je i sudjelovanje Zelinčana na restauraciji Zagrebačke županije 1845. godine, kao i promjene koje su uslijedile 1848. godine i opredjeljivanje većine zelinskih plemića za bana Jelačića i ilirce u borbi protiv Mađara.

Teme zaslužnih Zelinčana i gospodarske sloge u zborniku otvara rad Alojza Jembriha *Franjo Žigrović Pretočki – hrvatski političar i pjesnik 19. stoljeća (241-270)*, u kojem nam autor daje pregled života i djelovanja tog značajnog rodoljuba. Osim što je prikazao Žigrovićevu spisateljsko-političku djelatnost, gdje je posebno naglasio njegovu suradnju s Ivanom Mažuranićem i njegovu ulogu u saborskom poslanstvu koje je 1849. godine u Beču prosvjedovalo protiv oktroiranog ustava, autor ga je također prikazao i s književnopovijesnoga gledišta. U okviru ovog rada objavljena su i dva pisma koje je Žigrović pisao Ivanu Mažuraniću i Franji Markoviću, te "Prigodnica" koju je napisao prigodom otvorenja Sveučilišta u Zagrebu 1871. godine, kao i nekoliko njegovih pjesama iz kojih se može iščitati njihova vrijednost u okviru poezije ilirizma.

Idući rad u zborniku rad je umirovljene sveučilišne profesorice Mire Kolar koji se bavi životom i djelovanjem svećenika iz Donje Zeline Dragutina Stražimira, a nosi naslov *Prilog boljemu poznavanju života i rada kanonika i poljoprivrednog pisca Dragutina Stražimira (271-294)*. Autorica u radu opisuje njegov život i rad od 1821., kada je rođen pod imenom Karlo Wachter, pa sve do njegove smrti 1891. godine. Iako je bio njemačkog podrijetla, prihvatio je narodnjačku ideologiju te 1875. godine čak ulazi i u Sabor, gdje se istaknuo u gospodarskoj politici. U sklopu toga autorica opisuje i njegovu ulogu u razvijanju gospodarstva sjeverozapadne Hrvatske u vrijeme prijelaza iz naturalnog rada na robno-novčani sistem te naglašava da se Stražimir i sam bavio gospodarstvom, posebice vinogradarstvom, stočarstvom i uzgojem kukuruza, te je pisao i priručnike za vinogradare i ratare. Na kraju rada autorica donosi i prilog bibliografiji Dragutina Stražimira, koja također pridonosi boljem upoznavanju života i djela ovog svećenika.

Radom Ivica Šute *Djelovanje Gospodarske sloge na području kotara Sv. Ivana Zeline od 1935. do 1941. godine (295-318)* zatvorena je cjelina koja se bavi temom gospodarstva i zaslužnih Zelinčanina. U njemu autor daje pregled djelovanja ekonomske organizacije Hrvatske seljačke stranke, *Gospodarske sloge*, koja je imala znatan utjecaj na život i položaj zelinskog seljaštva u drugoj polovici 30-ih godina 20. stoljeća. Osim što je ukratko opisano osnivanje te organizacije u Sv. Ivanu Zelini, naglasak je stavljen na organizaciju i vođenje vinogradarskog i voćarskog pokreta te pokreta za povišenje radničkih nadnica seljaka i poljoprivrednika, kao i zdravstvenog, sajamskog i mljekarskog pokreta, za što je također zaslužna navedena organizacija.

Mijo Lončarić i Željka Brlobaš autori su rada *Govor zelinskog kraja s posebnim osvrtom na govor Svete Helene (319-227)*, u kojemu su prikazali osnovna obilježja zelinske skupine kajkavskih govora, uključujući obilježja fonološkog i morfološkog sustava, stavljajući naglasak na govor mjesta Svete Helene. Komparirajući govor Svete Helene s istraženim kajkavskim govorima zelinske skupine govora, autori zaključuju da zelinska skupina govora po svojim obilježjima pripada gornjolonjskomu kajkavskom dijalektu.

Posljednji rad u zborniku je članak *Germanizmi i anglizmi u govoru zelinskih osnovnoškolaca* (329-364) autorice Lidije Bistrički. Budući da se grad Sv. Ivan Zelina s okolicom nalazi na području mnogih jezičnih utjecaja, autorica je na temelju rezultata ispitivanja provedenoga među zelinskim učenicima iz OŠ Dragutina Domjanića prikazala u kolikoj mjeri i kada učenici koriste posuđenice, koliko ih razumiju te zamjećuju li ih u govoru starijih.

Zbornik radova *Sveti Ivan Zelina – povijest i kultura* značajan je prilog poznavanju dosad manje obrađenih tema vezanih za zelinski kraj. Po svojoj kvaliteti istraživanja izložena u njemu kvaletetno zaokružuju sliku o različitim aspektima povijesti Sv. Ivana Zeline, otvarajući i brojna nova pitanja, pa će njihova prezentacija javnosti zasigurno dati poticaj i uporište za daljnje istraživanje zelinske, ali i pokretanje sličnih istraživanja u drugim manjim sredinama.

Ana Jura

Dominikanci u Hrvatskoj, ur. Igor Fisković, Galerija Klovićevi dvori – Hrvatska dominikanska provincija, Zagreb 2011., 534 str.

Opsežna, luksuzno opremljena monografija *Dominikanci u Hrvatskoj* nastala je kao rezultat velike istoimene izložbe održane od 20. prosinca 2007. do 30. ožujka 2008. u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu te u svoje temeljne dvije cjeline sadrži opsežne uvodne tekstove i katalog poredan prema pojedinim umjetnostima zastupljenim na izložbi.

Monografija započinje uvodnim tekstom začetnice izložbe Vesne Kusin *Duhovnost "otvorenih očiju"* (8-9), a nastavlja se tekstovima Franje Šanjeka (11-30), u kojima se pregledno iznosi povijesni razvoj djelovanja dominikanskoga reda na hrvatskom prostoru od 13. do 21. stoljeća. Osnovnome tekstu ovdje je priložena kronološka tablica koja usporedno prati temeljna zbivanja iz povijesti dominikanaca na tlu Hrvatske te u Europi i svijetu.

Slijedi jedanaest uvodnih tekstova u kojima se iz pera vrsnih znalaca pojedinih umjetnosti (likovna umjetnost, književnost, glazba) predstavljaju temeljni doprinosi dominikanaca hrvatskoj kulturnoj baštini. Ovaj blok započinje tekstom Diane Vukičević-Samardžija, *Dominikanci u kontinentalnoj Hrvatskoj* (31-52), u kojemu se razmatra osnutak prvih samostana dominikanaca na hrvatskome sjeveru (Zagreb, Čazma, Bihać, Jastrebarsko, Virovitica, Požega i dr.), ukazuje na djelovanje zagrebačkoga biskupa-dominikanca Augustina Kažotića, utvrđuju lokacije i arhitektonski izgled pojedinih samostanskih zdanja te napominje da se, na žalost, na ovim prostorima gotovo ništa nije sačuvalo od inventara i crkvene opreme.

Opsežan rad Igora Fiskovića *Dominikanski spomenici starijeg doba u jadranskoj Hrvatskoj* (53-118) bavi se razmještajem dominikanskih postaja unutar urbanističkih jezgri pojedinih gradova, standardizacijom i individualnim osobitostima graditeljskih komponenata, kao i utjecajima sa Zapada u doba *trecenta*. Autor se, nadalje, posebno osvrće na graditeljska obilježja dominikanskog samostana u Dubrovniku, ukratko razmatra slikarsku baštinu i ikonografske teme te naposljetku u završnom osvrtu ukazuje na stanje očuvanosti dominikanskih kompleksa (u odnosu na njihovu izvornu izvedbu) duž hrvatskog Jadrana.

Slikarstvo u crkvama dominikanskoga reda u Dalmaciji od 1300. do 1520. godine tema je rada Zoraide Demori Staničić (119-128), a kao vodeća djela autorica izdvaja slikarske uratke Nikole Božidarevića i Mihajla Hamzića. Autorica drži da je onodobno slikarstvo u dominikanskim samostanima u Dalmaciji obilježeno i općom i zajedničkom koherentnošću: gotičkog stila domaćih radionica i mletačkih majstora 14. i prve polovice 15. stoljeća te usko lokalizirane renesanse "dubrovačke slikarske škole" s kraja 15. i početka 16. stoljeća. Tematski se na ovaj